



Sławomir Piwowarczyk

„Trening kompetencji ekonomicznych, finansowych i obywatelskich” – propozycja dla edukacji zawodowej

Młodzi ludzie, którzy zdecydowali się na naukę w technikum lub zasadniczej szkole zawodowej, często w wieku 18 lat kończą swoją edukację i wchodzą na rynek pracy. Dlatego też nauka w szkole ponadgimnazjalnej jest często ostatnim etapem, na którym można przeprowadzić dla tej grupy kształcenie w zakresie kompetencji ekonomicznych i obywatelskich.

W przyjętym w Polsce modelu kształcenia zawodowego, po zmianach systemowych i prawnych, nadal brakuje jednak narzędzi kształtowania kompetencji odpowiadających wymogom rynku pracy. W zestawie programów modułowych nie ma takiego, który byłby modułem o charakterze treningu kompetencji ekonomicznych, finansowych i obywatelskich traktowanych systemowo w odniesieniu do rynku pracy. Brakuje skutecznych i atrakcyjnych programów doskonalenia nauczycieli szkół kształcenia zawodowego w pracy z grupą, zarządzania projektem, rozwijania własnych kompetencji i przygotowania nauczycieli do doskonalenia wyżej wymienionych umiejętności u uczniów.

Sytuacja ta jest poważnym wyzwaniem dla szkolnictwa zawodowego w Polsce, a jednocześnie tworzy duże możliwości dla poszukiwania skutecznych form pracy z młodzieżą. W tym poszukiwaniu potrzeba współdziałania różnych instytucji i organizacji, które są odpowiedzialne za organizację lub wsparcie procesu edukacji. Jednym z wyrazów takiego współdziałania jest realizowany od 2012 roku przez Polską Fundację Dzieci i Młodzieży (PFDiM) projekt

„Trening kompetencji ekonomicznych, finansowych i obywatelskich” (TKEFiO). Jego efektem jest gotowa propozycja dla edukacji zawodowej, która wypracowana została podczas wielomiesięcznej współpracy PFDiM z kilkunastoma szkołami kształcenia zawodowego, ośrodkami doskonalenia nauczycieli, trenerami i ekspertami, a przede wszystkim we współpracy z grupą dwudziestu nauczycieli i ponad czterystu uczniów mazowieckich szkół.

W przyjętym w Polsce modelu kształcenia zawodowego nadal brakuje jednak narzędzi kształtowania kompetencji odpowiadających wymogom rynku pracy

Warto przypomnieć, że w wyniku podobnego współdziałania powstała inna propozycja dla edukacji zawodowej, która jest już obecna w ofercie edukacyjnej Mazowieckiego Samorządowego Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Dotyczy ona kształtowania kompetencji społecznych, a powstała w ramach projektu „Myśleć, pracować, współpracować. Kompetencje społeczne na rynku pracy”. Obydwa projekty zostały zrealizowane dzięki współfinansowaniu ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

¹ Sienkiewicz Ł., Gruza M. *Badanie kwalifikacji i kompetencji oczekiwanych przez pracodawców od absolwentów kształcenia zawodowego*, Warszawa 2009.

Kontekst realizacji TKEFiO

Przed przystąpieniem do realizacji projektu przeprowadzona została gruntowna analiza dostępnych wyników badań dotyczących szkolnictwa zawodowego w kontekście przygotowania młodych ludzi do wejścia na rynek pracy, w tym raportów m.in. KOWEziU¹ oraz MIRP. Wynika z nich, że:

- kształcenie zawodowe jest niedostosowane do potrzeb rynku pracy,
- oferta edukacyjna szkół kształcenia zawodowego jest nieatrakcyjna dla uczniów,
- w szkołach zawodowych kompetencje kluczowe, m.in. informatyczne i przedsiębiorczości, są rozwijane w stopniu niezadowalającym,
- szkolnictwo zawodowe dostarcza kwalifikacji na zbyt niskim poziomie w odniesieniu do oczekiwań pracodawców.

Ubiegłoroczne badania Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy potwierdzają, że kwestie te są aktualne. Absolwenci szkół kształcenia zawodowego, którzy brali udział w badaniu, zgłaszali szereg zastrzeżeń, dostrzegając m.in.: słabą jakość praktycznej nauki zawodu, brak wystarczającej liczby godzin praktyk zawodowych, brak zajęć przygotowujących do poruszania się po rynku pracy oraz to, że treści kształcenia są niedostosowane do aktualnej sytuacji w danym zawodzie.

Powyższe wnioski zostały pogłębione podczas badań przeprowadzonych w ramach projektu „Trening kompetencji ekonomicznych, finansowych i obywatelskich”. Potwierdziły one, że główne obszary braków kompetencyjnych dotyczą m.in.:

- umiejętności gospodarowania pieniędzmi, w tym umiejętności i podejścia do oszczędzania,
- stosunku do pożyczonych pieniędzy,
- postawy wobec pieniędzy, miejsca i znaczenia wartości materialnych w życiu,
- kompetencji obywatelskich, szczególnie w kontekście niskiego kapitału społecznego uczniów oraz jego głównego składnika – zaufania,
- umiejętności współpracy w grupie uczniów/absolwentów SKZ,
- podejścia uczniów do cudzej własności i poszanowania narzędzi pracy oraz wyposażenia szkoły,
- funkcjonowania na rynku pracy, w tym szukania pracy,
- umiejętności planowania swojej kariery i uczenia się przez całe życie.

Powyższe kompetencje korespondują z tymi, które wskazywali pracodawcy jako wymagane od absolwentów SKZ (poza kwalifikacjami zawodowymi):

- myślenie matematyczne, w tym ekonomiczne i finansowe,
- umiejętności komunikacyjne,
- rozumienie, porządkowanie, ocenianie wartości i znaczenia informacji oraz samodzielność ich wykorzystywania w działaniu,
- umiejętność rozwiązywania problemów i myślenia analitycznego.

Poza tym, niezależnie od typu szkoły, jaką ukończył absolwent, pracodawcy oczekują od niego przede wszystkim kompetencji społecznych, umiejętności zorganizowania swojej pracy, samodzielności, przedsiębiorczości, przejawiania inicjatywy, odporności na stres, motywacji do pracy oraz kompetencji interpersonalnych związanych z umiejętnościami komunikacyjnymi i pracą zespołową.

Wymienione wymagania dotyczą wszystkich młodych ludzi, ale szczególnie trudno sprostać im uczniom szkół kształcenia zawodowego. Powodem jest to – jak już zostało zauważone we wstępie – że są to młodzi ludzie, którzy często trafiają na rynek pracy zaraz po ukończeniu szkoły, przez co nie mają szans, by pożądane kompetencje uzupełnić na dalszych etapach edukacji.

Niezależnie od typu szkoły, jaką ukończył absolwent, pracodawcy oczekują od niego przede wszystkim kompetencji społecznych

Analiza sytuacji absolwentów SKZ na rynku pracy pokazuje, że kluczowym problemem dla tej grupy jest nieumiejętność znalezienia zatrudnienia. Oczywiście nie można tego tłumaczyć jedynie warunkami zewnętrznymi, tj. trudną sytuacją na rynku pracy, ale należy na ten problem spojrzeć również, a może przede wszystkim, przez pryzmat deficytów kompetencji społecznych, obywatelskich czy ekonomicznych przyszłych pracowników.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że umożliwienie nabywania uczniom kompetencji kluczowych

jest jednym z najważniejszych celów edukacji. Znalazło to swój wyraz w ważnych zmianach, jakie zaszły w szkolnictwie zawodowym. W 2012 roku rozpoczął się etap wdrażania podstawy programowej kształcenia ogólnego i podstawy programowej kształcenia w zawodach na czwartym etapie edukacyjnym (szkoły ponadgimnazjalne). Szkoły czwartego etapu edukacyjnego o profilu zawodowym realizują jednocześnie dwie podstawy. Podstawa programowa kształcenia ogólnego już w preambule dowartościowuje znaczenie kształcenia kompetencji kluczowych jako wyraźnego kierunku celów edukacji dostosowanej do wyzwań gospodarki opartej na wiedzy. Natomiast podstawa programowa kształcenia w zawodach wiąże się bezpośrednio z polityką uczenia się przez całe życie i wprowadzania w Polsce ram kwalifikacji.

Doświadczenia zebrane podczas realizacji projektu

Badania przeprowadzone podczas realizacji projektu TKEFiO, w tzw. fazie testowej, wykazały, iż zastosowanie produktu finalnego pozwala uczniom szkół kształcenia zawodowego na podniesienie poziomu kompetencji finansowych, ekonomicznych i obywatelskich. W grupie objętej testowaniem ich przyrost – po przejściu ścieżki przewidzianej w projekcie – wyniósł:

- 75% dla kompetencji finansowych związanych z:
 - rozumieniem znaczenia pieniądza (postrzeganie jego wartości w życiu oraz odpowiedzialność za pożyczone pieniądze),
 - rozumieniem reklamy i jej mechanizmów (zdolność krytycznego patrzenia na reklamę),
 - racjonalnym robieniem zakupów (planowanie zakupów, a nie kupowanie pod wpływem impulsu),
- 50% dla kompetencji ekonomicznych rozumianych jako:
 - wybrane elementy wiedzy (np. świadomość różnicy między pożyczką a kredytem),
 - poszukiwanie pracy,
 - postrzeganie siebie jako przyszłego pracownika,
- 44% dla kompetencji obywatelskich rozumianych jako:
 - zaufanie (samoocena),
 - odpowiedzialność (samoocena),
 - posiadanie bliskich relacji z innymi, aktywność.

Po zapoznaniu się z powyższymi wynikami może zrodzić się pytanie o różny poziom zmian w zależności od badanych kompetencji. Otóż wolniejsze

kształtowanie się kompetencji obywatelskich i ekonomicznych należy rozpatrywać w opozycji do kształtowania się kompetencji o charakterze finansowym. Tak radykalna zmiana tych ostatnich była możliwa ze względu na osobiste doświadczenia uczniów – mają oni częsty i bezpośredni kontakt z kwestiami umożliwiającymi nabycie kompetencji finansowych. Z drugiej strony zaproponowany program i tryb pracy w bardzo sugestywny sposób obalał mity związane z kwestiami finansowymi (np. sposób działania reklamy i jej wpływ na decyzje finansowe), dzięki proponowanym ćwiczeniom pozwalał na zdobycie w krótkim czasie odpowiedniej wiedzy i umiejętności, a także szybkie ich zastosowanie.

W przypadku kompetencji ekonomicznych i obywatelskich również mamy do czynienia z wysokim poziomem zmian (odpowiednio 50% i 44%), pamiętać jednak należy, że tego typu kompetencje kształtują się zdecydowanie wolniej i ich zbudowanie jest znacznie trudniejsze, ponieważ odnoszą się do wiedzy i umiejętności rzadziej stosowanej przez uczniów.

Bardzo ważna jest też opinia samych nauczycieli i dyrektorów szkół, które skorzystały z projektu TKEFiO. W ich ocenie stanowi on kompleksowy materiał odpowiadający na potrzeby uczniów poprzez szerokie ujęcie rodzajów zagadnień zawartych w module edukacyjnym oraz różnorodne propozycje ćwiczeń w scenariuszach. Nauczyciele i dyrektorzy szkół wskazywali na innowacyjność zaproponowanych w projekcie metod stosowanych podczas zajęć i podkreślali oryginalność tzw. podróży po rynku pracy, umożliwiającej bezpośredni kontakt z pracodawcami i przez to racjonalizację wyobrażeń uczniów na temat ich zawodowej przyszłości. Dzięki udziałowi w projekcie uczniowie odnoszą następujące korzyści:

- angażują się i aktywnie uczestniczą w zajęciach,
- uczą się pracować w grupie, wspierają się w realizacji określonych ćwiczeń lub zadań do wykonania,
- poprawiają się ich umiejętności komunikacyjne (pomiędzy uczniami oraz pomiędzy uczniami a nauczycielem), przez co łatwiej prowadzą dyskusje i swobodnie wyrażają swoje opinie,
- urealniamy informacje i wyobrażenia na temat rynku pracy.

Korzyści z udziału w TKEFiO

Uczniowie, którzy skorzystają z programu, mogą rozwinąć swoje kompetencje, zwłaszcza tzw. kompetencje miękkie, pożądane przez pracodawców i jedno-

cznie niezbędne do uzyskania i utrzymania zatrudnienia.

W tym kontekście należy podkreślić wartość i innowacyjność następujących elementów:

- scenariusze zajęć wpisują się w nową, funkcjonującą od dwóch lat podstawę programową; krótki okres jej obowiązywania powoduje, że nie została ona jeszcze w pełni przyswojona przez nauczycieli i wciąż brakuje na rynku edukacyjnym sprawdzonych pomysłów na jej realizację,
- zwrócenie uwagi na kompetencje finansowe i ekonomiczne; treści te są interesujące dla uczniów oraz dla nauczycieli i rodziców uczniów, ponieważ dotyczą codziennych sytuacji; kompetencji tych wymagają również pracodawcy, natomiast w programie szkolnym nie są one formułowane wprost; program może przyczynić się do tego, że młody człowiek, rozpoczynając życie zawodowe i otrzymując pierwsze osobiście zarobione pieniądze, nie wejdzie na drogę nadmiernej konsumpcji, prowokowanej przez reklamę,
- moduł rozwija kompetencje społeczne, w tym uczy pracy zespołowej; jest to ważne z kilku powodów: zazwyczaj w szkole uczniowie są „testowani” z wiedzy, nie z rozwijanych kompetencji; uczniowie na wcześniejszych etapach edukacji są z reguły przyzwyczajani do indywidualizmu i konkurowania, a nie współpracy; w szkole brakuje czasu na rozwój kompetencji społecznych, zwłaszcza że ich kształtowanie wymaga dużego wysiłku nauczyciela,
- uczy krytycznego myślenia; jest to jedna z kompetencji kluczowych; myślenie krytyczne jest jednocześnie najważniejszym elementem samodzielnego uczenia się,
- przygotowuje do wejścia na rynek pracy; obecnie uczniowie szkół zawodowych poznają rynek pracy najczęściej wyłącznie z perspektywy praktyk; dzięki modułowi mają możliwość zwiedzania rynku pracy w charakterze przyszłego pracownika,
- program posiada atrakcyjną dla uczniów formę treningu; oferuje inne podejście do nauczania, które opiera się na komunikacji i interakcji (zarówno pomiędzy uczniami, jak i pomiędzy uczniami a nauczycielem) – a nie na jednostronnym przekazywaniu informacji,

- uczy pracy projektowej i myślenia problemowego; uczniowie – mimo że gimnazjum powinno przygotowywać ich do pracy metodą projektów – posiadają znaczne deficyty w tym obszarze; dla nauczycieli pewną trudność stanowi znalezienie tematu do nauczania problemowego – moduł TKEFiO podpowiada im właściwe rozwiązania.

Z powyższego opisu widać wyraźnie, iż projekt TKEFiO uzupełnia szkolne programy edukacyjne o nowe, nieobecne w nich do tej pory elementy. Dotyczy to zakresu zagadnień (edukacja finansowa, ekonomiczna i obywatelska) oraz aktywizujących metod prowadzenia zajęć, wobec czego kształtowanie kompetencji niezbędnych na rynku pracy może być jeszcze skuteczniejsze.

Realizacja TKEFiO w praktyce szkolnej

Projekt TKEFiO wykazuje się dużą elastycznością, jeśli chodzi o możliwości jego realizacji w praktyce szkolnej, wystarczy bowiem na nią zaledwie dziesięć godzin dydaktycznych. W efekcie może on być realizowany:

- jako odrębny moduł – w szkołach, które wprowadziły modułowy system kształcenia,
- jako samodzielny przedmiot – w szkołach, w których kształcenie odbywa się w oparciu o programy o strukturze przedmiotowej,
- w ramach Szkolnego Planu Wychowawczego, realizowanego na godzinach wychowawczych,
- w ramach przedmiotu podstawy przedsiębiorczości, jako że scenariusze lekcji wpisują się w swoich celach (ogólnych i szczegółowych) w podstawę programową,
- w ramach przedmiotu wiedza o społeczeństwie – uwzględniając fakt, iż rodzaj programu nauczania (zarówno przedmiotu podstawy przedsiębiorczości jak i wiedza o społeczeństwie) jest wolnym wyborem nauczyciela, zatwierdzanym przez dyrektora szkoły,
- jako dodatkowe zajęcia pozalekcyjne wraz z możliwością uzyskania dodatkowych punktów z przedmiotu podstawy przedsiębiorczości lub wiedza o społeczeństwie (podniesienie oceny),
- jako odrębne zajęcia.

Są zatem dwa odmienne sposoby wykorzystania modułu: albo w ramach istniejącej oferty edukacyjnej, albo jako dodatkowy projekt poszerzający ofertę edukacyjną szkoły.

Opis modułu

Powyżej zaprezentowany został kontekst powstania programu TKEFiO, problemy, na które odpowiada, a także zalety jego realizacji w szkołach kształcenia zawodowego. Pozostaje pytanie o jego zawartość i dostępność.

Otóż moduł pod nazwą „Trening kompetencji ekonomicznych, finansowych i obywatelskich” składa się z trzech zasadniczych części. Są to:

- 1. Program doskonalenia nauczycieli** szkół kształcenia zawodowego, w którego ramach nauczyciele, wdrażający na terenie swoich szkół scenariusze lekcji i animujący podróże po lokalnym rynku pracy, zostaną przygotowani do realizacji zadań.
- 2. Poradnik dla nauczycieli „Prowadzenie grupy”** zawierający informacje na temat prowadzenia grupy, metod aktywizujących oraz wybrane zagadnienia dotyczące tematyki lekcji (kwestii ekonomicznych, finansowych, obywatelskich i rynku pracy) oraz **poradnik dla nauczycieli „Animacja podróży po lokalnym rynku pracy”** zawierający scenariusz realizacji podróży po lokalnym rynku pracy. (Poradniki „Prowadzenie grupy” oraz „Animacja podróży po lokalnym rynku pracy” zostały wydane jako dwie części jednej publikacji).
- 3. Zestaw 10 scenariuszy zajęć lekcyjnych** „Trening kompetencji ekonomicznych, finansowych i obywatelskich w powiązaniu z lokalnym rynkiem pracy”.

Podczas zajęć uczniowie szkoleni są w trzech obszarach: edukacji ekonomicznej, obywatelskiej i dotyczącej rynku pracy.

Edukacja ekonomiczna, w tym finansowa rozumiana jest jako przygotowanie młodego człowieka do poruszania się w rzeczywistości gospodarczej, do planowania finansowego oraz reagowania w korzystny dla niego sposób na informacje docierające do niego jako do konsumenta finansowego. Dzięki udziałowi w zajęciach TKEFiO uczniowie będą mieli możliwość nabycia wiedzy o różnych źródłach pozyskania kapitału oraz związanego z nim ryzyka, wiedzy dotyczącej całkowitego kosztu pożyczania kapitału, świadomości zjawiska pułapki kredytowej, umiejętności odróżniania kredytu od pożyczki, rozróżniania kredytów konsumpcyjnych

i inwestycyjnych, doskonalenia umiejętności podejmowania racjonalnych, świadomych decyzji związanych z pożyczaniem kapitału, wypracowania pojęcia „dobry kredyt”, umiejętności czytania ze zrozumieniem i porównywania treści umów handlowych, rozwinięcia umiejętności dokonywania wyborów konsumenckich. Zakładamy, że uczniowie będą znać strukturę własnego budżetu, rozumieć wagę jego tworzenia, traktować budżet jako narzędzie ukazujące skutki nieracjonalnych wydatków, uświadamiać sobie, jak błędne decyzje zakupowe mogą naruszyć stabilność sytuacji rodziny, konfrontować pragnienia zakupowe i łatwość dostępu do produktów z kosztami ich finansowania, określać tzw. własne kotwice, umożliwiające zapanowanie nad zakupami, a ponadto: uświadomią sobie rolę reklamy w życiu codziennym, poznają reguły wpływu społecznego wykorzystywane w reklamach produktów, wpływające na decyzje konsumenckie, będą krytycznie analizowali przekazy reklamowe, a w konsekwencji będą podejmować świadome, racjonalne decyzje. W ramach zajęć zostały opracowane lekcje dotyczące następujących zagadnień: kredyty, raty i ubezpieczenia, wpływ społeczny marketingu, reklama a rzetelna informacja, planowanie finansowe, własny budżet, prawa konsumenta związane z usługami finansowymi. Tematy scenariuszy zajęć to: „Wpływ społeczny w marketingu”, „Właściwe miejsce kredytu w życiu”, „Mądre zarządzanie budżetem”, „Dobrze wybierać”.

Edukacja obywatelska rozumiana jest jako przygotowanie do bycia aktywnym i kreatywnym w środowisku lokalnym poprzez przedstawienie możliwych działań lokalnych młodzieży, akceptację dla aktywnej postawy na rzecz działań lokalnych i rozpoznanie możliwych indywidualnych działań ucznia w lokalnym środowisku. W ramach edukacji obywatelskiej przeprowadza się lekcję dotyczącą aktywności w środowisku lokalnym (temat: „Być aktywnym u siebie”) oraz podejmuje się aktywności obywatelskie związane z badaniem rynku pracy, analizą wyników, przygotowaniem sprawozdania i upowszechnieniem wyników badań wśród uczniów innych szkół.

Edukacja dotycząca rynku pracy rozumiana jest tu jako poznanie i rozwinięcie podstawowych kompetencji niezbędnych do funkcjonowania na rynku pracy. W ramach tego obszaru zostały opracowane lekcje dotyczące relacji z pracodawcą opartej na zaufaniu, odpowiedzialności w miejscu pracy, metod szukania pracy, kompetencji niezbędnych do

wyboru i podjęcia pracy. Tematy: „Relacje z ludźmi a zaufanie”, „Odpowiedzialność w miejscu pracy”, „Jak znaleźć pracę”, „Kompetencje”, „Moja przyszła praca”.

Sposób zastosowania TKEFiO

Szkoły kształcenia zawodowego, które zdecydują się na wdrożenie modułu TKEFiO, muszą to zrobić poprzez podjęcie odpowiedniej decyzji. Jeśli projekt realizowany byłby jako jeden z modułów w placówkach pracujących w oparciu o modułowy system kształcenia lub jako jeden z przedmiotów w placówkach pracujących w oparciu o przedmiotowy system kształcenia, decyzja taka musi być podjęta przez dyrektora szkoły. Kształtowanie kompetencji ekonomicznych i obywatelskich może być też elementem programu rozwoju danej szkoły lub jej programu wychowawczego.

Do właściwego wdrożenia projektu w praktykę szkolną niezbędny jest udział nauczycieli w programie doskonalenia. Program ten obejmuje 24h szkolenia oraz 10h grupowej superwizji. Szkolenie takie będzie dostępne dla zainteresowanych nauczycieli w ramach oferty edukacyjnej ośrodka doskonalenia nauczycieli (informacja na ten temat dotrze do szkół przed rozpoczęciem roku szkolnego 2014/2015).

Gotowość do współpracy w realizacji projektu „Trening kompetencji ekonomicznych, finansowych i obywatelskich” wyraziło Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli.

Wspieranie rozwoju nauczycieli leży w gestii placówek doskonalenia nauczycieli: wojewódzkich, powiatowych i prywatnych. Dyrektorzy szkół mogą zamówić szkolenie przygotowujące nauczycieli szkół zawodowych (np. szkolenie całej kadry pedagogicznej) w wybranej placówce doskonalenia do realizacji programu modułowego: „Trening kompetencji ekonomicznych, finansowych i obywatelskich”.

Szkolenie nauczycieli może zostać uwzględnione w planach doskonalenia nauczycieli opracowywanych przez dyrektorów szkół i, przy braku środków, finansowane ze środków wyodrębnionych w budżecie tych jednostek zgodnie z art.70a ust.1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 roku Karta nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 z późn. zmianami).

Koszt przygotowania nauczycieli do prowadzenia zajęć z uczniami obejmuje cenę 24-godzinnego szkolenia oraz 10-godzinnej superwizji grupowej.

Ponieważ nauczyciele otrzymują w trakcie szkolenia materiały edukacyjne (tj. dwa poradniki i scenariusze lekcji), nie ma potrzeby ponoszenia przez nich dodatkowych kosztów. Zajęcia z uczniami w szkołach prowadzone są w ramach ich wynagrodzenia, chyba że moduł realizowany jest jako dodatkowy projekt w ofercie edukacyjnej szkoły.

Wspieranie rozwoju nauczycieli leży w gestii placówek doskonalenia nauczycieli: wojewódzkich, powiatowych i prywatnych

Oczywiście z programu można skorzystać również poprzez przeprowadzenie wybranych zajęć w oparciu o interesujący nauczyciela scenariusz. Należy jednak pamiętać, że przeprowadzenie pojedynczych zajęć dostarczy wprawdzie uczniom wiedzy i umiejętności, ale nie pozwoli na uzyskanie wskazanych w opisie produktu wszystkich pozytywnych rezultatów.

Ze względu na zakres zmiany wprowadzanej do polskiej szkoły od 2009 roku przydatność modułu TKEFiO należy widzieć w aspekcie wspomaganie szkół IV etapu edukacyjnego. Nauczyciele szkół kształcenia zawodowego szczególnie potrzebują wsparcia ze względu na jednoczesność dwóch zmian: podstawy programowej kształcenia ogólnego oraz podstawy programowej kształcenia w zawodach. Przyszłość wyznacza edukacji nieuchronnie wyzwanie: dostosowanie do potrzeb rynku pracy (w perspektywie wdrożenia Polskiej Ramy Kwalifikacji jest to konieczność). Dlatego organy prowadzące oraz szkoły powinny mieć zagwarantowane wsparcie innych podmiotów w budowaniu jakości kształcenia odpowiadającego wymaganiom rynku pracy.

Sławomir Piwowarczyk jest koordynatorem merytorycznym programów edukacyjnych Polskiej Fundacji Dzieci i Młodzieży. Odpowiadał za realizację m.in. następujących projektów: *Life Skills* – trening kompetencji społecznych, Trening kompetencji ekonomicznych, finansowych i obywatelskich, *Free2Choose Create*, PwP Nowe Kompetencje oraz „Myśleć, pracować, współpracować. Kompetencje społeczne na rynku pracy”.